

**Een leven lang taal- en literatuurwetenschap
Huldenummer voor Jan Goossens**

Redactie: Ann Marynissen

Ten geleide

Ann Marynissen, *KANTL*, Universität zu Köln

Jan Goossens was meer dan 38 jaar werkend lid van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. In 2014 besloot hij het lidmaatschap van de KANTL in te wisselen voor het erelidmaatschap. Wegens zijn grote verdiensten voor de Academie en kort na zijn 85ste verjaardag wil de KANTL Jan Goossens hulde brengen door een bijzonder dubbelnummer van haar tijdschrift *Verlagen & Mededelingen* ter ere van hem samen te stellen.

Limburger Jan Goossens (°Genk, 19-2-1930) mag terugblikken op een indrukwekkende universitaire carrière als dialectoloog, filoloog en taal- en cultuurhistoricus, die hij in Vlaanderen én in Duitsland gestalte heeft gegeven. Nadat hij in 1960 aan de KU Leuven gepromoveerd was, werd hij achtereenvolgens docent aan de universiteit van Marburg (1961-1965), gewoon hoogleraar aan de universiteit van Leuven (1965-1969) en aan de Westfälische Wilhelms-Universität Münster (1969-1995). Die laatste functie bleef hij combineren met het buitengewoon hoogleraarschap aan de KU Leuven.

Jan Goossens werd lid van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde in 1976, als opvolger van J.L. Pauwels. In 1996, een jaar na zijn emeritaat, was hij voorzitter van de Academie.

Jan Goossens heeft niet alleen een leven lang grensverleggend wetenschappelijk werk verricht, hij heeft tevens op onnavolgbare wijze generaties taal- en literatuurwetenschappers in binnen- en buitenland geïnspireerd. Sinds hij zestig werd, is haast geen bijzondere verjaardag van hem onopgemerkt voorbijgegaan. Tweemaal, zowel bij zijn zestigste als bij zijn vijfenzestigste verjaardag, werd hem een vuistdik Festschrift met bijdragen van vakgenoten uit het Nederlandse en het Duitse taalgebied aangeboden.¹ In 1995 eerde het

¹ R. Damme & L. Geeraedts & G. Müller & R. Peters (Hrsg.) (1990). *Franco-Saxonica. Münster-sche Studien zur niederländischen und niederdeutschen Philologie. Jan Goossens zum 60. Geburtstag*. Neumünster: Karl Wachholtz Verlag.

tijdschrift *Taal en Tongval* hem met een huldenummer voor zijn vijftigste verjaardag (jaargang 47, aflevering 2, pp. 95-238). Ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag werd een lijvige bundel met een keur van Goossens' publicaties op het gebied van de Nederlandse en (Neder)Duitse taal- en literatuurwetenschap samengesteld.² De *Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* bracht op haar congres in Tongeren Goossens' wetenschappelijke ijver tijdens zijn eerste vijf pensioenjaren onder de aandacht.³ Naar aanleiding van zijn tachtigste verjaardag gaf de Koninklijke Commissie voor Toponymie & Dialectologie Goossens' recente werk over de Limburgse toonaccenten uit.⁴

Kort na zijn 85ste verjaardag is per wetenschapsdomein dat Jan Goossens radicaal vernieuwd heeft, aan een vakspecialist gevraagd om een bijdrage te schrijven. De bedoeling was dat dit huldenummer een afspiegeling van Jans wetenschappelijke veelzijdigheid zou vormen. Maar dat doel hebben we maar gedeeltelijk kunnen verwezenlijken, want het is verbluffend op hoeveel domeinen Jan Goossens in zijn eentje met baanbrekende publicaties zijn stempel heeft gedrukt: Nederlandse en Duitse dialectologie, taalgeschiedenis en taalgeografie, Middelnederlandse taal- en letterkunde, (Middel)nederduitse taal- en letterkunde, maar ook cultuurgeschiedenis, naamkunde, sociolinguïstiek en ontwikkelingen in het hedendaagse Nederlands.

We hopen niettemin dat dit dubbele huldenummer, waarin maar een - hopelijk representatief - gedeelte van de genoemde vakgebieden aan bod komt, één van de briljantste kenners van het talige en literaire erfgoed van de Lage Landen kan bekoren.

J. Cajot & L. Kremer & H. Niebaum (Hrsg.) (1995). *Lingua Theodisca. Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft. Jan Goossens zum 65. Geburtstag*. Niederlande-Studien, 16/1, 2. Münster/Hamburg: LIT.

² J. Goossens (2000). *Ausgewählte Schriften zur niederländischen und deutschen Sprach- und Literaturwissenschaft*. Herausgegeben von H. Eickmans, L. Geeraedts & R. Peters. Niederlande-Studien 22. Münster/New York/München/Berlin: Waxmann.

³ J. Cajot (2001). 'Jan Goossens' dubbeljubiläum: 25 jaar voorzitter & 70 jaar jong.' In *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 3, p. 5-7.

⁴ J. Goossens (2009). *De Genker toonaccenten en hun dialectgeografische inbedding*. Door prof. dr. dr. h.c. Jan Goossens n.a.v. zijn tachtigste verjaardag, met een voorwoord en een bibliografie door José Cajot. Werken van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie Vlaamse afdeling. Nr. 27. Tongeren: Michiels.

BIJDRAGEN

Dit huldenummer bevat zes artikelen ter ere van Jan Goossens.

Het opent met een bijdrage die in de nevelen van de taalgeschiedenis duikt: de periode waarvoor toponiemen de enige talige getuigen van het taalverleden vormen. **Jozef Van Loon** verheldert de etymologie van de plaatsnaam *Lanaken*: dit toponiem bevat de naam van de Germaanse godin *Hlutena*, die in de Romeinse tijd vooral werd vereerd in het gebied van de Sugambri, de Frankische stam waaruit de Merovingische dynastie is ontstaan, en het Keltische *ākos*-suffix. Van Loons minitieuze studie van tal van plaatsnamen op *-aken*, waarbij ook *Lanaken*, leidt tot een nauwkeuriger periodisering van deze nederzettingnamen, van late prehistorie tot Vroegkarolingische tijd. Zijn onomastische naspeuringen werpen een nieuw licht op de tijdlijn van de Frankische verovering van Noord-Gallië.

In de volgende twee artikelen komen de taal, de literatuur en de cultuur van de middeleeuwen aan bod. Met tal van oorspronkelijke studies over de Reynaert-thematiek (*Reynaerts Historie – Reynke de Vos* (1983), *De gecasteerde neus. Taboes en hun verwerking in de geschiedenis van de Reinaert* (1988) *Reynke, Reynaert und das europäische Tierepos* (1998)) en de vroege Rijn-Maaslandse literatuur (onder meer over Hendrik van Veldekes Sint-Servaas-legende) heeft Jan Goossens het mediëvistisch onderzoek in de Lage Landen en Duitsland in hoge mate geïnspireerd.

Amand Berteloot zet de filologische bijdragen in met een codicologische beschrijving van een tot nu toe niet bekend handschrift met uittreksels uit de Middelnederlandse vertaling van de *Legenda aurea* dat in de manuscriptenverzameling van Schloss Anholt (Noordrijn-Westfalen) bewaard wordt. Op basis van de inhoud, de taal en de geschiedenis van het Anholtse handschrift besluit Berteloot dat de samensteller ervan, vermoedelijk een cisterciënzer, in de late vijftiende of vroege zestiende eeuw een aantal eigenzinnig gekozen hoofdstukken en ‘Sondergutlegenden’ uit de *Legenda aurea* in een noord-oostelijk gekleurde taal kopieerde.

Theo Janssen & Ann Marynissen vervolgen eerder werk over ‘het Nederlandse narrenschip’ met een onderzoek naar de relatie tussen Josse Bades Laadmiddelnederlandse *Dit is der zotten ende der narren scip* (1500) en zijn Duitse en Latijnse voorganger. Sebastians Brants *Narrenschyff* (1494) werd in 1497 door Jakob Locher (1497a) in het Latijn bewerkt onder de titel *Stultifera Navis*. Lochers tweede editie (1497b) inspireerde de Gentse

humanist Josse Bade tot het schrijven van de Nederlandse tegenhanger van Brants befaamde moralistische satire. Janssen & Marynissen concluderen dat Bades boek in zoveel opzichten verschilt van zowel Brants als Lochers werk dat het niet beschouwd moet worden als een bewerking, maar als een drastische omwerking van zijn Duitse en Latijnse voorbeeld.

De Duitse en de Nederlandse dialectologie, de discipline waarin Jan Goossens zijn onderzoekscarrière startte, staat centraal in de volgende twee bijdragen. Hoewel Goossens zijn wetenschappelijk blikveld na zijn dialectologische dissertatie sterk heeft verruimd, blijven de Nederlandse en de Duitse dialectologie een prominente plaats innemen in zijn oeuvre. Gezaghebbende publicaties zijn onder meer *Strukturelle Sprachgeographie. Eine Einführung in Methodik und Ergebnisse* (1969), *Inleiding tot de Nederlandse dialectologie* (1972), *Deutsche Dialektologie* (1977) en recent nog het taalhistorisch georiënteerde *Dialectgeografische grondslagen van een Nederlandse taalgiedenis* (2008). Andere werken met internationale weerklank zijn de twee grote dialectatlassen: *Fonologische atlas van de Nederlandse dialecten* (1998, 2000, 2005) (in samenwerking met J. Taeldeman en G. Verleyen/C. De Wulf) en de grensoverschrijdende *Sprachatlas des nördlichen Rheinlands und des südöstlichen Niederlands* of “*Fränkischer Sprachatlas*” (1981, 1988, 1994, 2002). Tenslotte mag Goossens’ aandeel in het Woordenboek van de Limburgse Dialecten (WLD) niet onvermeld blijven.

Markus Denkler en Hermann Niebaum stellen een atlasproject voor dat het *Westfälisches Wörterbuch* completeert. Als jarenlange voorzitter van de ‘Kommission für Mundart- und Namenforschung des Landschaftsverbandes Westfalen-Lippe’ en tevens uitgever van het Westfaalse woordenboek, heeft Jan Goossens een belangrijk aandeel gehad in de verwezenlijking van dit Duitse dialectwoordenboek. Een uitgebreide klankvormtabel biedt de gebruiker inzicht in de vocalische ontwikkelingen in het rijk gedifferentieerde woordenboekgebied. De hier voorgestelde *Lautatlas für das Westfälische Wörterbuch* zal een aantal klankkaarten met commentaren bevatten die het woordenboek toegankelijker zullen maken, maar anderzijds ook als instrument voor verder onderzoek naar de fonologie van het Westfaals zullen fungeren.

De bijdrage van **Magda Devos, Roxane Vandenberghe & Annelien Verhelst** over de tradionele benamingen voor hooi- en graanstapels in de Vlaamse dialecten knoopt aan bij Jan Goossens’ onomasiologische en semasiologische studie van oogststapelbenamingen in de dialecten van Belgisch-Limburg,

een onderdeel van zijn in 1963 gepubliceerde proefschrift *Semantische vraagstukken uit de taal van het landbouwbedrijf in Belgisch-Limburg*. De dialectlexicografische vergelijking tussen het westelijk-perifere Vlaanderen en het oostelijke Limburg brengt zowel overeenkomsten als verschillen aan het licht. Zo komen polysemie en heteronymie in beide gebieden frequent voor, maar van woordverlies uit homonymievrees zijn alleen in Limburg duidelijke voorbeelden geattesteerd.

Het laatste artikel uit dit Goossens-nummer heeft de taalsituatie in Vlaanderen als onderwerp, een thema dat Jan Goossens nauw aan het hart ligt. Sinds hij in zijn jonge jaren de ontwikkeling van de Vlaamse sociolinguïstiek mee gestalte heeft gegeven, heeft de Vlaamse taalproblematiek hem niet meer losgelaten. Jan is zijn leven lang een vurig pleitbezorger geweest van het gebruik en de verspreiding van de Nederlandse standaardtaal in Vlaanderen en daarbuiten. Zijn observatie dat de Vlaamse taalintegratie met Nederland onvolkomen gebleven is, niettegenstaande zijn en andermans onafgebroken streven om in Vlaanderen als cultuurtaal een gevarieerd Algemeen Nederlands ingang te doen vinden, doet hem met grote bezorgdheid naar de toekomst van het Nederlands in Vlaanderen kijken.

In zijn bijdrage aan dit huldenummer voor Jan Goossens neemt **Jacques Van Keymeulen** de taalideologische opvattingen van ijveraars voor het Nederlands in de eerste helft van de twintigste eeuw onder de loep. Hij laat zien dat de vroegere Vlaamse taalgeleerden een heel wat rekkelijker standpunt over de verschillen tussen het Nederlands in België en Nederland innamen dan door de jonge generatie Vlaamse sociolinguïsten wordt gesuggereerd. Aandacht voor de taalrealiteit in Vlaanderen hoeft taaleenheid tussen Noord en Zuid nochtans niet in de weg te staan, betoogt Van Keymeulen. Goossens wees er al in 1978 terecht op dat tolerantie en soepelheid nodig zijn bij het trekken van normgrenzen in het taalgebruik.

BIBLIOGRAFIE VAN JAN GOOSSENS

a. Publicaties tot en met 2009

Een volledige bibliografie van Jan Goossens' bijna 600 publicaties tot en met 2009 werd samengesteld door José Cajot: zie J. Goossens (2009): *De Genker toonaccenten en hun dialectgeografische inbedding*. Door prof. dr. dr. h.c. Jan Goossens n.a.v. zijn tachtigste verjaardag, met een voorwoord en een bibliografie door José Cajot. Werken van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie Vlaamse afdeling. Nr. 27. Tongeren: Michiels, p. 169-211.

Ook de jongste jaren is Jan Goossens wetenschappelijk zeer productief gebleven, zoals blijkt uit zijn lijst van publicaties sinds 2010.

b. Aanvullende bibliografie 2010-2015

2010

Goossens, J. (2010). 'Het Maastrichts als doodgraver van de Zuidlimburgse dialecten', in *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 12, p. 13-30.

Goossens, J. (2010). 'Over korte o-klanken', in J. De Caluwe & J. Van Keymeulen (red.). *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent*. Gent: Academia Press, p. 249-254.

Goossens, J. '(Recensie van) Dorina Ronca-Uroš: *Kontrastive Phonetik Deutsch-Afrikaans*. Unter Mitarbeit von Anna E. Coetzee', in *Germanistik* 50, 2009, p. 557-558.

Goossens, J. (2010). 'De bijdrage van Weijnen aan de Nederlandse dialectologie', in *Taal en Tongval* 62, p. 10-22.

2011

Goossens, J. (2011). 'Namenklassen und ihre Spiegelung in der niederländischen Familiennamengeographie', in: R. Heuser & D. Nübling & M. Schmuck (Hrsg.), *Familiennamengeographie. Ergebnisse und Perspektiven europäischer Forschung*. Berlin/New York: De Gruyter, p. 43-66.

Goossens, J. (2011). 'Begroeting van Ann Marynissen als gewoon lid', in *Jaarboek van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, p. 99-104.

Goossens, J. (2011). 'De Limburgse toonaccenten in het enkelvoud en het meervoud van het woord *been*', in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 83, p. 95-107.

Goossens, J. (2011). 'Zur linguistischen Problematik Deutsch/Niederländisch im Spätmittelalter und in der Frühmoderne', in *Zeitschrift für deutsche Philologie* 130, Sonderheft *Dialog mit den Nachbarn. Mittelniederländische Literatur zwischen dem 12. und 16. Jahrhundert*, p. 13-21.

Goossens, J. '(Recensie van) Martin J. Ball (ed.): *The Routledge handbook of sociolinguistics around the world*', in *Germanistik* 51, 2010, p. 543.

Goossens, J. '(Recensie van) G. Cornelissen & H. Eickmans (Hrsg.): *Familiennamen an Niederrhein und Maas. Von Angenendt bis Seegers/Zeegers*', in *Niederdeutsches Jahrbuch* 134, 2011, p. 177-179.

2012

Goossens, J. (2012). 'Dialectverscheidenheid en menselijke ijdelheid', in *Lei en griffel* 20/1, p. 24-28.

Goossens, J. (2012). 'Een verdienstelijk Limburgs dialectoloog en naamkundige: Pater Vedastus Verstegen 1906-1989', in *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 14, p. 65-72.

Goossens, J. (2012). 'De studie van Jozef Dupont over het dialect van Bree', in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie & Dialectologie* 84, p. 157-169.

2013

Goossens, J. (2013). 'Die Leipziger Niederlandistik', in G. Öhlschläger & H.U. Schmid & L. Stockinger & D. Werle (Hrsg.). *Leipziger Germanistik. Beiträge zur Fachgeschichte im 19. und 20. Jahrhundert*. Berlin: De Gruyter, p. 164-179.

Goossens, J. (2013). 'Met Kloeke op de fiets in het Breeërland', in *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 15, p. 33-47.

Goossens, J. (2013). 'Finale medeklinkerverscherping in het Breeërlands en aangrenzende dialecten', in *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 15, p. 49-53.

Goossens, J. (2013). 'In Memoriam René Jongen', in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 85, p. 43-47.

2014

Goossens, J. (2014). 'De taal van Hendrik van Veldeke', in H. Baeten (red.), *Hendrik van Veldeke en zijn muziek*. Neerpelt: Alamire Publishers, p. 79-93, 186-188 en 203-204.

Goossens, J. (2014). 'Veldekes Sint-Servaaslegende', in H. Baeten (red.), *Hendrik van Veldeke en zijn muziek*. Neerpelt: Alamire Publishers, p. 109-123, 189 en 208.

[Goossens J. - Teksteditie] Jozef Dupont. *Grammatica van het dialect van Bree*. Editie Bart Lutsch, Michiel de Vaan en met medewerking van Jan Goossens. dbnl.org

Goossens, J. (2014). 'Zum 70. Geburtstag von Robert Peters', in *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung* 121, p. 71-73.

Goossens, J. (2014). 'Het Limburgse accentlandschap', in *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 16, p. 61-73.

Goossens, J. (2014). 'Het vroegere Zuid-Brabantse ontrondingsgebied', in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie & Dialectologie* 86, p. 139-152.

2015

Goossens, J. (2015). 'Een brief uit de pionierstijd van de Limburgse (en Nederlandse) dialectologie', in *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 17, 2015, p. 55-59.

Goossens, J. (2015). 'De eerste a van Lanaken', in *Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 17, 2015, p. 61-64.